

ВСТУПНЕ СЛОВО

Нині набирає оберті тенденція світового співтовариства по створенню для національних меншин необхідних умов для саморозвитку та самоорганізації. Останні десятиріччя тема ромської меншини є однією із “знакових” складових політики Ради Європи та Євросоюзу по забезпеченню рівноправ’я національних меншин. Неприятливі умови розвитку ромського етносу, зокрема політика прямої чи завуальованої денационалізації та соціально-економічної дискримінації, які проводилися щодо ромів в минулому, призвели до маргінального статусу цієї меншини в світі в цілому, і в Україні зокрема.

Роми не мають власної етнічної території, власної державності, і тривалий час мешкають в різних країнах, що визначило їх міжнародно-правовий статус, як транснаціональної меншини. Тому збереження етнокультурної самобутності народу рома, можливе лише за умови міждержавного співробітництва та на рівні спеціальних міжнародних угод.

Можна констатувати що і дотепер ромська спільнота найбільш соціально дезадаптована серед інших етнічних спільнот нашої країни, а більшість проблем ромів залишаються такими ж гострими, як і раніше.

Сучасне становище ромської спільноти в Україні вимагає негайної і серйозної уваги з боку владних структур та громадськості. Згідно останнього перепису населення 2001 р. в Україні проживає 47 917 ромів (0,1% населення України), однак моніторинг стану забезпечення їхніх прав, зокрема, щодо ромів Волинської області показав фактичну чисельність бл. 2 000 ромів – на противагу 103 особам, які фігурують у переписі; а подвірний медичний обхід 109 місць компактного проживання ромів на Закарпатті виявив 31 093 осіб, хоча перепис зафіксував 13 762 роми. Тому створення банку статистичних даних по ромах України, постає в переліку нагальних завдань співзвучних з діяльністю Ромської Декади Європи.

Участь України в заходах “Десятиліття ромської інтеграції у 2005–2015 роках” сприятиме розвитку правових засад життєдіяльності ромського етносу як національної меншини, подоланню елементів та проявів ксенофобії в українському суспільстві, забезпечить безперешкодний розвиток ромської мови, ромської культури і традицій. Будуть забезпечені умови для подальшої інтегрованості ромів до економічного культурного та політичного життя суспільства, що сприятиме соціалізації ромського населення шляхом створення умов для отримання його представниками освіти та їх відповідного працевлаштування.

Світовий досвід засвідчує, що ефективна етнополітика є однією зі складових стабільного внутрішнього розвитку країни. Залучення України до Ромської Декади стане ще одним практичним кроком з наближення вітчизняного законодавства до міжнародних нормативно-правових стандартів щодо розвитку і підтримки національних меншин, їхніх мов і культур та сприятиме подальшій інтеграції нашої держави в Європейське співтовариство.

На необхідності негайного приєднання України до заходів “Десятиліття ромської інтеграції у 2005–2015 роках” наголосила Рада з питань етнонаціональної політики при Президентові України, яка розглянула це питання 17 жовтня 2007 року.

В процесі підготовки “Загальнодержавної програми розвитку ромського народу України на 2009 – 2013 роки”, серед пріоритетних завдань визначено інтеграцію ромської громади до українського суспільства і розробка навчально-методичного комплексу посібників з вивчення мови, історії та культури ромів України.

Звернення ромської інтелігенції до наукової діяльності, тісно пов’язане з культурно-просвітницькою або літературною працею, потребує фахової підтримки розробки довідкового бібліографічного та інформаційно-аналітичного забезпечення, проведення науково-практичних конференцій.

Вирішення проблем ромської освіти не можливе без залучення до співпраці численних осередків ромської культури з науковими і освітніми установами. Основні проблеми в освітній діяльності серед ромів пов’язані з відсутністю навчальних програм, підручників, словників, довідкової літератури, фахівців (педагогів і вчених), незавершеністю кодифікації мови – романі, яка в Україні функціонує в аспекті діалектів.

Циганознавство (ромознавство) як галузь народознавства, об’єктом дослідження якої є ромська етнічна спільнота розвивається в Європі вже понад століття. Традиції його наукового дослідження нараховують понад два сто-

ліття, однак лише в останні десятиліття намітилася тенденція до осмислення ромською інтелігенцією власної історико-культурної спадщини та посилення уваги вітчизняних вчених-гуманітаріїв, державних наукових і освітніх інституцій до проблем цього етносу.

На сторінках даного збірника наукових статей розглядаються проблеми історії формування ромів, з'ясовуються сучасні питання та перспективи їхнього розвитку в Україні, визначаються перспективи наукових циганознавчих (ромознавчих) досліджень, ведеться пошук оптимальних шляхів збереження національної ідентичності, мови і культури ромської національної меншини та її гармонійної інтеграції в українське суспільство.

У наукових розвідках розглянуті проблеми формування джерельної бази циганознавства (ромознавства): проаналізовані успадковані традиції та можливості сучасної науки; запропоновані наукові підходи вирішення проблем задоволення освітньо-мовних та культурно-інформаційних потреб ромської меншини в Україні та світовий досвід; проблеми дослідження та збереження ромської мови – романі. Робочі мови конференції українська, російська, романі, англійська, тому матеріали тематичного збірника етнологічно-джерелознавчої, історико-політологічної та філолого-педагогічної проблематики включають тексти усіма вищенаведеними мовами, та містять анотації трьома мовами (укр., рос., англ.).

У збірнику представлено науковий доробок вітчизняних і зарубіжних дослідників ромської історії та культури вчених-гуманітаріїв (істориків, етнологів, політологів, мистецтвознавців), викладачів, музейних працівників, ромських громадських і культурних діячів. Така тематична добірка праць широкого кола фахівців-циганологів дозволить сформулювати сучасне бачення багатьох проблем циганознавства, невирішення яких гальмує впровадження достовірних знань про циганський етнос в соціально-культурній освітній, суспільно-політичній царинах життя українського суспільства; ініціювати систематизацію інформації про історію та культуру рома України, що безумовно вплине на рівень самосвідомості представників рома, сприятиме збереженню ними власної культури і, можливо, спонукає представників ромської інтелігенції до більш глибокої рефлексії над проблемами ромів України; створити передумови для формування української історіографії циганознавства (ромознавства) як окремої наукової дисципліни, через виокремлення різних поглядів на історію та культуру рома України і Європи в існуючому на сьогодні науковому дискурсі. Підвищення рівня проінформованості суспільства про історію та культуру ромів сприятиме посту-

повому подоланню упередженого ставлення населення України до представників цього етносу, яке не в останню чергу породжене низькою інтегрованістю рома до різних сфер життя українського суспільства, шляхом поширення достовірних відомостей про історію та культуру ромів.

Проведення вперше в історії України Міжнародної циганознавчої (ромознавчої) науково-практичної конференції викликано як науковими, так і практичними потребами. Конференція має на меті самовизначитись в обрях світової вітчизняної циганознавства, й акцентувати увагу на актуальних проблемах історії, мови та культури ромів України. Довідково-бібліографічне та інформативно-аналітичне та науково-методичне забезпечення циганознавчих (ромознавчих) досліджень – найбільш актуально-прикладні проблеми.

Протягом другої половини ХХ ст. у більшості країн Європи сформувались досить потужні наукові осередки, в яких циганознавчі (ромознавчі) студії пройшли тривалий шлях від фіксації окремих відомостей про циган, через вузькофахові регіональні дослідження, до комплексного погляду на проблеми історії і культури ромського етносу. Згаданою проблемою в країнах Західної та Центральної Європи опікуються наукові та освітні циганознавчі (ромознавчі) центри. Після Другої світової війни постала низка науково-дослідних осередків, спеціалізованих архівів і музейних збірань, що сприяло широкому суспільному резонансу, дозволило комплексно поглянути на циганознавчі (ромознавчі) дослідження в Європейському регіоні, та стимулювало інституційні процеси і включення окремих вчених-циганознавців у різноманітні форми комунікаційних відносин.

В 2006 році тематичні циганознавчі (ромознавчі) круглі столи відбулися в травні та листопаді в м. Донецьку за підтримки Держкомнацрелігій. Потребу в проведенні наукової конференції неодноразово озвучували для ЗМІ як відповідальні держслужбовці так і лідери ромських громадських організацій. Зростає увага до проблем ромознавства і в науковому середовищі в Україні.

Роми (цигани) виступають у контексті циганознавчих (ромознавчих) студій не просто як етнічна або соціальна спільнота, що підлягає об'єктивному аналізу у часі і просторі, чи не вперше актуальних рис набирає дослідження насичена емоційним психологізмом етнічної свідомості циганського етносу його історична пам'ять, що з минулого перекидається у світ надій і сподівань майбутнього, формуючи уявлення про історичну долю народу. Нині циганознавчі дослідження, досить розвинені в світі, набуваючи професій-

ного рівня, мають відіграти важливу роль у формуванні їхньої етнічної самосвідомості розвитку та збереженні національно-культурної самобутності.

Систематизація інформації про історію та культуру рома України в тематичному науковому збірнику, впливатиме на рівень самосвідомості представників рома, сприятиме збереженню ними власної культури і, можливо, спонукає представників ромської інтелігенції до більш глибокої рефлексії над проблемами ромів України, створить передумови для формування української історіографії циганознавства (ромознавства) як окремої наукової дисципліни, через виокремлення різних поглядів на історію та культуру рома України і Європи в існуючому на сьогодні науковому дискурсі. Без належного розвитку останньої, як підтвердив досвід культурно-просвітницької діяльності ромських громадських організацій останніх років, неможливо здійснювати ефективні культурно-просвітні та освітні проекти для дітей рома.

Матеріали наукового збірника конференції представляють традиції і здобутки вітчизняної і зарубіжної науки з циганознавчих досліджень в Україні.

Зокрема, конференція вважає доцільним в подальшому рекомендувати владним та науковим структурам впроваджувати такі заходи, спрямовані на:

- сприяння збереженню національно-культурної самобутності, а в подальшому – етнокультурному ренесансу ромів України через підвищення рівня задоволення їхніх освітньо-мовних, інформаційно-культурних потреб, поширення достовірних знань про ромів серед ромської інтелігенції, представників засобів масової інформації, науковців, викладачів вищих навчальних закладів, студентів, вчителів, державних службовців;
- забезпечення доступу до науково-достовірної інформації про ромів України і світу;
- розширення дослідницької бази наукових досліджень з історії та культури ромів;
- налагодження міжнародної співпраці вітчизняних дослідників ромської історії;
- подолання психологічного бар'єру у царині налагодження співробітництва між ромами-аматорами, які займаються вивченням історії і культури свого народу і професійними вченими-ромознавцями;
- налагодження співпраці між ромськими громадськими, науковими та культурними діячами в Україні та за кордоном;

- впровадження системного підходу до вирішення проблем ромської етнічної спільноти в Україні;
- залучення України до загальноєвропейських ініціатив та проектів щодо ромів;
- сприяння популяризації циганознавчих (ромознавчих) студій в Україні;
- підвищення рівня освіти та історико-культурної свідомості серед представників ромського етносу;
- створення інформативної бази для культурно-освітньої роботи серед ромів, підготовки методичної та довідкової літератури;
- забезпечення підґрунтя для інформаційно-аналітичного підходу до циганознавчих (ромознавчих) досліджень в наукових та освітніх установах України, громадських організаціях та національно-культурних товариствах ромів;
- через поширення об'єктивних відомостей про історію та культуру ромів України сприяти формуванню толерантного ставлення до представників цього етносу шляхом популяризації наукових циганознавчих досліджень і висвітлення їх у мас-медіа.

*Член-кореспондент НАН України,
доктор історичних наук, професор
В. І. Наулка,*

*кандидат історичних наук
Н. О. Зіневич*